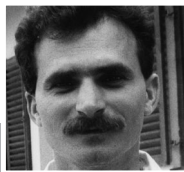

Pontos történetek

Kiss Áron
(1980, Szabadka) költő,
kritikus, a Freie Universität
diplomázott Berlinben

Kilátással a tengerre. Esszék, tanulmányok Kontra Ferenc műveiről, Arany János Alapítvány, 2018.

Kilátással a tengerre
Esszék, tanulmányok Kontra Ferenc műveiről

Méltó gesztusnak tartom, hogy a hatvanéves Kontra Ferencről egy pályaképet összegző, igényes kivitelezésű kötet jelent meg. Rendhagyó is egyúttal. Ilyenkor a szokásos tiszteletkörieket szokták leróni barátai, ismerősei, tisztelői, és mindazok, akik eddig figyelemmel követték munkásságát. Köszöntő kiadványokkal jócskán találkoztunk már, ami meglátszott az írássok minőségén, jobbára elmosódó olvasmányélményeken alapultak, halványuló emlékeket idéztek. Ezek inkább udvarias – és jobbára alkalmi – írások szoktak lenni az évforduló jegyében, amit a legtöbb író ki is érdemel már húsz könyv és számos méltó szakmai elismerés után.

Igencsak meglepődtem, hogy nem ilyen kiadványt kaptam kézhez!

A *Kilátással a tengerre* nem udvarias köszöntések sorát tartalmazza az aktualitás jegyében, és a kapkodás jegyei sem látszanak rajta; itt nincsenek színvonalbeli különbségek sem, sokkal inkább időrendiségben gondolkodtak a szerkesztők, hogy a tanulmányok egymásutánja

a fejezetek egymásra utaló sorrendjeként haladjon előre. A könyvet bárki úgy olvashatja, mint az író egy-egy alkotói korszakának összefoglalóját, kiemelve a legfontosabb könyveket, melyeket mindig méltó elemzés mutat be. A kötetet végigolvasva megállapíthatjuk, hogy lényegében egy többszerzős monográfiát tartunk a kezünkben.

A könyv kiadója és szerkesztője, Erős Kinga és Rózsássy Barbara hozzáértően bántak a tartalommal; a kiadvány szerkezetének célkitűzése nem volt kevesebb, mint hogy az író világát a maga teljességében reprezentálják. Jól látták, hogy voltak kiváló kritikusok, akik Kontra Ferenc első könyveit értelmezték maradandóan immár lassan negyven év távlatából, míg másoktól inkább a regényelemzések progresszív irodalomelméleteket felvonultató elemző módszere hoz közelebb a mához: így több látószög-ből kerül most az olvasók elé az életmű, különböző habitusú irodalomtörténészek és kritikusok tollából. Ma már hozzáférhetetlen publikációk,

ritkaságok éppúgy bekerültek, mint ahogyan első közlések is. Nem véletlenül idéztem a címben Bori Imrét, aki nagyon is „pontosan” fogalmazott kritikájában. Három generáció irodalomtörténészei és írói vizsgálják Kontra Ferenc munkásságát a maguk nyelvezetével és látószögével. Ez a sokszínű kaleidoszkóp teszi egyébként igazán olvasmányossá a könyvet.

Kőrösi Zoltán így írt 1993-ban a pályatársáról és jóbarátról: „Kontra Ferenc igazi *elbeszélő* tehetség, a szó legnemesebb értelmében. Az a fajta gyűjtő, aki a valóság, a múlt, a félmúlt és a jelen szisztematikus felderítésével, az *odafigyelés* eléggé meg nem becsülhető alázatával nemcsak hihetetlen mennyiségű tudásanyagot képes felhalmozni, de ismeri annak is a módját, hogy mesteri sűrítéssel és kitűnő szerkesztési készséggel ezekből a nyersanyagokból feszes ritmusú, izgalmas novellákat írjon. Érvényes ez a remek kisregényére, az 1988-ban megjelent *Drávaszögi kereszték* című munkára, és érvényes a *Nagy a sátán birodalma* című novelláskötetére is.”

Thimár Attila tanulmánya egy pályaszakasz összegzéseként is olvasható: „A *Nagy a sátán birodalma*, az *Ősök jussán*, a *Holtak országa* elbeszéléskötetek már címükkel is utalnak a háborús helyzetre, amely négy-öt évtizedenként újra és újra kialakul a Duna déli folyása mentén. Az elbeszélések hősei olyan kiélezett határhelyzetekben élnek, amikor egy-egy mondatnak, cselekedetnek éppen a szituáció miatt hatalmas súlya van, amikor évtizedes, évszázados indulatok, szenvedélyek törnek a felszínre a politikai helyzet törései mentén. Az ösztönök, a gyűlölet szabadul el, s teszi lángoló pokollá vagy kietlen sivataggá a világ rendjét. Ezek az elbeszélések három időszakot: az első, a második világháború és a délszláv háború borzalmait elevenítik fel, másolják egymás mellé, megmutatva, hogy nincs különbség a háborúk pusztításai között.”

Sturm László *Az idő sodrása* című tanulmányában az író egész gyermekkori történetére

érvényes megállapítást tesz: „A fenyegető átmenetiségben mindenkiben ott él a római kori, de a falusiakban Aladdint idéző lámpa ürügyén megfogalmazódó vágy: »Mondani kellene valami végérvényeset, valami visszavonhatatlant.« De: »Hiába törtük a fejünket a bűvös mondaton, elköltözött belőle a cselekvő szellemóriás, katakombák beomlott járataiban bolyongott valahol.« Ám hogy az elbeszélőt és családját mégsem éri – a menekülést nem számítva – nagyobb baj, talán annak köszönhető, hogy ők közelebb lehetnek a szabadító szóhoz: a nagyanya jósolni tud, a szülők csillagünnepe kozmikus érzékenységre utal, a kisgyerekből pedig történetmondó lesz.”

Tóth Erzsébet az *Angyalok regénye* kapcsán megállapítja: „A férfiaság itt még az, ami a nagyoknál, mondjuk, Hemingwaynél volt, csak az eltelt idők kegyetlenségeivel súlyosbítva. Egyúttal rádöbbenhetünk, milyen méltatlanul bánunk a trianoni határokon kívül maradt magyarokkal. Persze nekik mindig a megszenvedett szépség marad még így is. Hogyan írhatná le egy magyarországi magyar ezt a mondatot: »A három színt külön-külön vásárolták, még csak nem is ugyanazon a napon, hogy ne legyen feltűnő.«”

A tanulmányok néhol egymásra is reflektálnak. Ez a megoldás azért érdekes különösen, mert esetünkben mindkét szerzőtől olvashatunk tanulmányt ugyanarról a kérdéskörrel: „A könyv poétikai terében jelen lévő kulturális örökség motivikus komplexitását – a Fibonacci-számsort a nyulak szaporodásával illusztráló példától Dürer nyúlábrázolásának a prózaszövegben való beágyazottságáig – rendkívül szemléletesen érzékelteti Bence Erika tanulmánya. Az irodalmár találón állapítja meg, hogy az »Angyalok regénye [...] enigmák, rejtélyes utalások sorozatára épül, amelyeknek feloldása újabb alkotások, legendák és történetek világához vezeti el az olvasót, miáltal a Kontra által létrehozott regény egy önmagát generáló, folytató, hatványozó szövegvilággá alakul.« Az

olvasó számtalan olyan motívumot fedezhet fel, amelyek több fejezetben különböző változatban jelennek meg. A Medúza fejét levágó Perszeusz hőstette például először *A firenzei ötvösmester* című fejezetben bukkan fel, amely Benvenuto Cellini szemszögéből meséli, hogyan készült a firenzei Medici család megrendelésére Perszeusz bronzszobra, és miként akarta ezt riválisa, Bandinelli megghiúsítani. Ugyanez a görög mitológiai történet *A Tökösi-erdőben* című fejezetben már a vándorszínészek által eljátszott színdarabként köszön vissza. A koronaherceg erdőbirtokán az előadás közben a nádásban felcsapó lángok ugyanakkor motivikus szinten felidézik a bronzöntő katlan tüzet, amelyben az előző fejezet Cellini-szobra készült. Az ehhez hasonló, a művész – legyen az szobrász, színész vagy író – mint alkotó ember munkáját tematizáló történetek miatt nevezi Bence Erika művészregénynek az *Angyalok regényét* – írja Mudriczki Judit, továbbgondolva Bence Erika tanulmányát.

„Szerencsésnek mondhatja magát az a közösség, amelynek prófétái ihletettséggű gondolkodó fiai vannak. A horvátországi magyarság ezt elmondhatja magáról. Kontra Ferenc úgy tudta megörökíteni ennek a közösségnek az életét, történetét, hogy az örökség egyben komoly szépirodalmi értékévé vált. Közösség, felelősségvállalás – gyakran ismétlődő szavak voltak ezek az eddigiekben, és nem véletlenül. Kontra Ferenc nem tud és nem akar elvonatkoztatni a közösségtől, legyenek sorai mégoly önvizsgálati jellegűek is. Kapcsolata a világgal mindig a közösséghez való viszonyában jelenik meg, teherként és egyben gazdagodásként hordozza a szellemi örökséget és közösségének történetét. Végtelen alázat kell ahhoz, hogy méltóképp

pen megírhasssa az ember azokat a történeteket, amelyek ilyen súlyos kincssel rakottak. Mintha hegyet mászna súlyos drágakövekkel teletömött hátizsákkal. De hát régi igazság ez: az igazi írónak mélységes alázattal kell odaülnie az íráshoz, hogy aztán a teremtő szellemi fölényével tudjon tetetlenül fölészállni a világnak. Mert akkor már az emberi alázat kéz a kézben jár Isten emberbe lehelt szellem-szikrájával” – a szemelvények sorát szándékosan zártam Jakab-Köves Gyopárka megállapításaival, amelyek Kontra Ferenc írói elkötelezettségére utalnak.

A kötet kivételes is a maga műfajában. Komplexitásra törekszik: a jól illusztrált, nagy alakú, vaskos kiadvány utolsó száz oldala ugyanis Kontra Ferenc teljes bibliográfiáját tartalmazza. Erre az alkalomra készült nagy apparátussal, munkabírással és nyilván mérhetetlen türelemmel, hiszen a szerző folyóiratokban megjelent szépirodalmi műveit, idegen nyelvű közléseit és tanulmányait is tartalmazza, továbbá jelenlétét több száz antológiában. A tételeszámok végösszege kerekén 1270, amiből a tévés, rádiós, filmes és színházi feldolgozások sem hiányoznak. Itt kell elárulnom, hogy ezt a könyvet azért szereztem be elsősorban, mert éppen a most íródó tanulmányomhoz gyűjtöm a szakirodalmat, és Kontra Ferenc műveinek teljes recepciója csupán itt található meg forrásokkal, lábjegyzetekkel, utalásokkal együtt; könnyen áttekinthető, és tudományos alaposággal dolgozták fel a vonatkozó irodalom publikációit, a szerzővel készült interjúkat és egyéb hivatkozásokat is. A mai tudományos elvárások szerint hasznosítható a gondosan szerkesztett bibliográfia.

Kiss Áron